

more rapid and effective investigation of the crime are devoted too.

The investigative (search) actions to extract information from personal sources during the investigation of apartment thefts committed by previously convicted persons include the interrogation and simultaneous interrogation of previously questioned persons. A well-chosen tactic of these investigative (search) actions provides an opportunity to effectively collect evidence that will be relevant at a subsequent stage of the investigation.

Keywords: *apartment theft, previously convicted person, organization, tactics, investigation (investigative) actions, interrogation, confrontation.*

УДК 343.13

Кулянда М.І. ©

Суддя Апеляційного суду Чернівецької області

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-187-192

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено чинники, що впливають на ефективність здійснення апеляційного провадження в Україні та формулюванню нормативно-правових та організаційних напрямів його вдосконалення.

Ключові слова: *оскарження, апеляційне провадження, Апеляційний Суд, ефективність здійснення апеляційного провадження, напрями вдосконалення апеляційного провадження.*

Постановка проблеми. З листопада 2012 року апеляційне провадження почалося здійснюватися в порядку, що регламентований в главі 31 нового Кримінального процесуального кодексу України, але протягом 5 років його дії, в статті, що регламентують здійснення провадження в суді апеляційній інстанції було внесено велика кількість змін, що свідчить про недосконалість чинного законодавства та існування проблемних питань під час реалізації норм на практиці а також про те, що процес реформування кримінальної юстиції досі триває. Отже можна сподіватись, що проведення дослідження, здійсненого в межах даної статті, щодо чинників, які впливають на ефективність здійснення апеляційного провадження в Україні та напрямів його вдосконалення, дозволить дійсно вдосконалити процесуальний порядок здійснення апеляційного провадження в Україні.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання щодо здійснення апеляційної перевірки судових рішень було предметом наукових викладів у роботах Є.В. Большакова, І.В. Басистої, О.Ю. Костюченко, Н.Р. Бобечко, Д.О. Захарова, І.Ю. Міронікова, О.В. Острогляда, О.С. Кашки, В. А. Познанського, В. І. Шишкіна, В. М. Хотенця, В. В. Сердюка та ін., але наявні наукові дослідження не охоплюють усіх аспектів інституту апеляційного провадження, в тому числі і питання щодо його удосконалення.

Метою цієї статті є новий науковий результат щодо чинників, що впливають на ефективність здійснення апеляційного провадження та напрямів вдосконалення апеляційного провадження

Для досягнення даної мети необхідно виконати такі завдання: 1) на підставі аналізу кримінально-процесуального законодавства, результатів вивчення матеріалів кримінальних проваджень та опитування практичних працівників визначити чинники, що впливають на ефективність здійснення апеляційного провадження; 2) сформулювати напрями вдосконалення апеляційного провадження.

Виклад основного матеріалу. На ефективність здійснення апеляційного провадження впливають велика кількість чинників. Одним із них є - переваженість суддів справами та неукомплектованість штатів судів, що призвело до того, що багато суддів, особливо молодих фахівців з невеликим стажем суддівської роботи, змушені були розглядати надто багато справ та матеріалів, тому припускалися помилок. Кількість

справ і матеріалів, які щомісяця надходили на розгляд до одного судді місцевого загального суду суттєво збільшилася [1].

Іншим чинником можна сміливо назвати і тяганину з розглядом поданої апеляції. Одним з ефективних засобів протидії тяганні має бути систематичний і дієвий контроль за оперативністю правосуддя з боку апеляційних судів. Тобто кожне кримінальне провадження, яке тривалий час не знаходить свого вирішення, має бути на постійному контролі. На жаль, вивчення цього питання засвідчує, що як такий дієвий контроль в окремих апеляційних судах відсутній.

Мають місце випадки, коли самі апеляційні суди допускають тяганину з розглядом поданої на вирок суду апеляції. Так, 23 січня 2011 р. Дніпровським районним судом м. Києва було засуджено А. Селезньова за ч. 4 ст. 296 (хуліганство), ч. 2 ст. 263 (незаконне поведіння з холодною зброєю) КК України – до 5 років позбавлення волі. На вирок засудженим було подано апеляцію, яка відправлена 03 лютого 2011 року через канцелярію Київського слідчого ізолятора № 13 до Дніпровського районного суду м. Києва. Суддя Н. Пінчук, отримавши апеляцію, 01 квітня 2011 року виніс постанову про залишення апеляції без розгляду у зв'язку з пропуском 15-денного терміну на її подання. Засуджений, вважаючи, що суддя безпідставно виніс постанову, почав звертатися у вищестоящі інстанції, намагаючись довести своєчасність подачі апеляції. Лише після втручання Уповноваженого з прав людини 19 лютого 2012 року, тобто через рік, апеляційним судом було поновлено право засудженого на апеляційне оскарження вироку суду [1].

Не останнє місце серед причин, що впливають на ефективність здійснення апеляційного провадження посідають соціологічно-правові та соціально-психологічні чинники. Оскільки судова діяльність в апеляційному провадженні складається з пізнавальних, комунікативних і соціально-конструктивних (виховних), організаційних компонентів та має свою структуру.

Дійсно, розглядаючи кримінальні провадження, суд зустрічається з різноманітними складними життєвими ситуаціями, які характеризуються непередбаченою поведінкою учасників, заплутаністю вихідних даних про істинний перебіг подій, складністю емоційних станів задіяних осіб, довільним чи спонтанним наміром учасників судового процесу ввести суд в оману тощо. Кримінальне провадження ускладнюється тим, що часто кожна зі сторін-учасниць упевнена у своїй правоті й наполягає на тому, що саме її дії відповідають букві та духу Закону, про зміст чи існування якого ця сторона, можливо, навіть не мала уявлення під час вчинення дій, які, зрештою, і призвели до судового процесу.

Відповідь на ці та інші питання, що повинні бути розглянуті в ході судового розгляду, потребує не тільки суто професійної підготовки та життєвого досвіду судді, а й належних психологічних знань і здатності їх адекватно застосовувати.

Підкреслимо ще раз, що ціла низка юридично-оцінюваних понять (як от «під впливом хибної думки», «під впливом брехні, насильства, погрози», «груба необережність», «міра провини», «інтереси дітей», «не міг розуміти значення своїх дій» тощо) в тій чи іншій формі містять у собі психологічний елемент, розуміння та врахування якого повинно повною мірою забезпечуватися апеляційним судом.

Зрозуміло, що жодне поняття, як і стаття того чи іншого кодексу, не може тлумачитися і трактуватися поза конкретно-історичними обставинами й детермінантами епохи, суспільства і ступенем розвиненості соціально-правової свідомості його конкретних представників, зокрема, юристів і, перш за все, суддів. Адже суддя – носій судової влади. Він незалежний і недоторканий представник суспільства, який підкоряється лише закону. Практичні аспекти взаємодії психологічних чинників різного рівня й якості, їхній зв'язок із конституційними принципами правосуддя та вплив на соціальний статус судді – проблемні питання, які порушуються й обговорюються.

Певна група людей може жити разом у тих організованих стосунках, які ми називаємо суспільством, лише за умов дотримання всіма разом та окремими людьми певних спільних норм. Тому цілком правильна існуюча думка тих учених, які вважають, що не право походить від держави, а будь-яка влада походить від права, позаяк влада забезпечує покірність доти й завдяки тому, що застосовує закон, який існує незалежно від неї та спирається на поширене уявлення стосовно того, що вважається правильним. Отже, не кожен закон може бути продуктом законотворчої діяльності, але право творити закон передбачає визнання певних загальних норм, і такі норми, які складають основу права видавати закони, можуть також і

обмежувати це право.

Норми права, які застосовує суддя, мають значення для влади, котра призначила його, лише настільки, наскільки вони допомагають підтримувати злагоду й гарантують людям можливість спокійно продовжувати життєдіяльність. Вони ніяк не пов'язані з тим, що людям було наказано робити, а лише з їх утриманням від певних вчинків, які не дозволяються нікому. Вони виходять із певних висновків щодо безперервності ладу, якого ніхто не створював і який все ж існує.

Вивчення та розвиток психології суддівської діяльності є важливим складником реалізації судової реформи в Україні, оскільки вона досліджує психологічні закономірності правозастосовчої діяльності й вивчає психологічні основи професіограми судді, індивідуального стилю та майстерності, вироблення професійних навичок і вмінь, підбору й розстановки кадрів, професійної орієнтації, професійного відбору, професійного виховання та формування особистості суддів, професійної деформації та її попередження, організації робочого місця та робочого часу.

Складна інтелектуальна трудова діяльність, яка відрізняється цілим рядом специфічних особливостей і скеровує суддю на дотримання комплексу різноманітних вимог, досліджена в даний час недостатньо, що відображається на вирішенні практичних питань у галузі підвищення ефективності та якості праці в судочинстві. Дуже актуальне, зокрема, вивчення психологічних проблем підвищення ефективності діяльності суддів.

Суддя є носієм судової влади. Він незалежний і недоторканий представник суспільства, що підкоряється лише закону. Практичні аспекти взаємодії психологічних чинників різного рівня і якості, їхній зв'язок із конституційними принципами правосуддя та вплив на соціальний статус судді – проблемні питання, які необхідно порушувати, обговорювати і вирішувати.

Корінним принципом професійної моралі суддів є справедливість. Без цієї моральної якості діяльність по здійсненню правосуддя втрачає свій зміст. Крім цього, поряд із справедливістю, від особи – професійного судді вимагається бути об'єктивним, неупередженим, незалежним, чесним, безкорисливим, уважним, дотримуватися прав людини та презумпції невинуватості. Ці якості є принципами юридичної етики та у своїй сукупності утворюють стратегію поведінки судді. На жаль, ще інколи спостерігається порушення моральних норм, що вимагає посилення соціального контролю, застосування більш жорстких зовнішніх санкцій.

Внутрішнє переконання судді становить собою усвідомлену потребу судді, використання ним власних думок, поглядів і знань. Воно пов'язане з правосвідомістю судді, яка розглядається як форма суспільної свідомості, що поєднує систему поглядів, ідей, уявлень, теорій, а також почуттів, емоцій і переживань. Вони характеризують ставлення людей і соціальних груп (у тому числі й через фактичну поведінку) до діючої і бажаної правової системи.

Прокурор, підтримуючи в апеляційному провадженні державне обвинувачення, надає докази, бере участь в їхньому дослідженні, вибудовує модель подій та представляє свої умовиводи колегії суддів щодо застосування кримінального закону та міри покарання відносно обвинуваченого, сприяє встановленню об'єктивної істини у кримінальному провадженні. У разі, коли прокурор у ході судового розгляду переконується, що результати розслідування не підтверджують пред'явлені обвинуваченому звинувачення, він повинен відмовитися від звинувачень і довести до суду мотиви відмови відповідно до ст. 340 КПК України.

Захисник і обвинувачений в апеляційному провадженні погоджують свою позицію. У психологічному сенсі між ними виникають довірчі стосунки, стосунки позиційної солідарності. Подібні стосунки не можуть виникати тільки при неправдивій самообмові обвинуваченого.

На відміну від психологічної діяльності прокурора, який буде свою промову тільки на доведених фактах, захисник вправі просити суд виправдати свого підзахисного навіть у випадках, якщо доказів недостатньо для твердого переконання в його вині. Захисник використовує все, що не має міцного обґрунтування. Особливу увагу він приділяє можливим психологічним, процесуальним і, тим більше, нормативним прорахункам прокурора.

Перед тим як розпочати більш детально досліджувати напрями вдосконалення здійснення апеляційного провадження вважаємо за доцільне з'ясувати сам термін «вдосконалення».

Поняття «удосконалення (вдосконалення)» має походження від «удосконалювати»

– робити досконалішим, кращим [2, с. 1506].

Також термін «удосконалення (вдосконалення)» тлумачиться як зміна в чомусь у бік поліпшення; результат такої зміни [3, с. 397]; як поліпшувати (робити кращим, досконалішим, більш задовільним тощо), покращувати [4, с. 785].

Проаналізувавши поняття вдосконалення, спробуємо надати власне визначення терміну «вдосконалення здійснення апеляційного провадження» як діяльності компетентних органів держави, спрямованих на покращення чинного законодавства у відповідності з розвитком правовідносин та напрацювання оптимальних рішень та способів для досягнення кращого результату здійснення апеляційного провадження з метою підвищення його ефективності.

Аналіз наукової літератури та чинного Кримінального процесуального законодавства України надав нам можливість напрями вдосконалення здійснення апеляційного провадження поділити на дві групи: нормативно-правові та організаційні.

Під нормативно-правовими напрямами вдосконалення здійснення апеляційного провадження на нашу думку слід розуміти як напрями спрямовані на покращення чинного Кримінального процесуального законодавства та відомчих НПА шляхом внесення змін до них, що стосуються підвищення ефективності здійснення апеляційного провадження у кримінальному судочинстві.

Під організаційними напрямами вдосконалення здійснення апеляційного провадження на нашу думку слід розуміти напрями спрямовані на напрацювання оптимальних рішень та способів для досягнення кращого результату здійснення апеляційного провадження.

На нашу думку, з метою підвищення ефективності здійснення апеляційного провадження у кримінальному судочинстві необхідно в першу чергу внести зміни до КПК України, які стосуються меж апеляційного розгляду та порядку здійснення апеляційного провадження, а саме:

1) особа, яка подає апеляцію, може, але не зобов'язана вказувати в чому саме полягає незаконність судового рішення, оскільки вона не є юристом, саме суд апеляційної інстанції повинен визначати межі апеляційного розгляду й мати можливість вийти за ці межі, якщо в результаті розгляду кримінального провадження він дійде висновку, що є підстави для прийняття рішення на користь засудженого чи виправданого і цим не погіршується їх становище. При цьому доцільно зберегти положення заборони повороту до гіршого щодо засудженого в результаті розгляду його апеляції, а також апеляцій його захисника та законного представника. Вважається за доцільним запозичення для запровадження в Україні порядку, який існує у Франції та ФРН, зокрема, якщо особа, яка подала апеляцію, не вказує меж оскарження, то судове рішення слід перевіряти в повному обсязі;

2) пропонується, крім фіксації судового засідання технічними засобами вести протокол судового засідання, як у суді першої інстанції, так і в суді апеляційної інстанції. Це значно підвищить усебічність, повноту й об'єктивність судового розгляду кримінальних проваджень та якість судових рішень. З певних технічних причин запис судового засідання в судах першої та апеляційної інстанцій ведеться неякісно. Із журналу судового засідання не вбачається зміст самого судового засідання. При підготовці до апеляційного провадження, шляхом прослуховування технічного запису, судді не можуть відтворити показання окремих учасників судового засідання суду першої інстанції, правильно їх оцінити, скласти план проведення апеляційного провадження, повторного допиту свідків тощо. З цією метою вважається за доцільним доповнити чинний КПК України статтею 107-1 «Протокол судового засідання» такого змісту:

«1. У кожному судовому засіданні в судах першої та апеляційної інстанції ведеться протокол судового засідання, який є засобом фіксації перебігу судового розгляду кримінального провадження.

2. У протоколі судового засідання відображаються всі істотні моменти розгляду кримінального провадження в тій послідовності, в якій вони мали місце в судовому засіданні чи при вчиненні окремої процесуальної дії.

3. У протоколі зазначаються:

1) рік, місяць, число і місце судового засідання, час його початку, технічна характеристика засобу фіксування судового процесу та носія інформації;

2) назва суду, який розглядає кримінальне провадження, прізвище та ініціали судді

(суддів), секретаря судового засідання;

3) кримінальне провадження, що розглядається, повна й точна назва сторін та інших учасників процесу;

4) відомості про явку учасників процесу або їх неявку, причини відсутності та про вручення їм судових повісток;

5) дані про особу обвинуваченого (підозрюваного);

6) дані про одержання обвинуваченим копії обвинувального акта;

7) дані про роз'яснення обвинуваченому (підозрюваному) та іншим учасникам процесу їх прав та обов'язків;

8) ухвали суду, прийняті без виходу до нарадчої кімнати;

9) усі розпорядження головуючого і дії суду, в тому порядку, в якому вони відбувалися;

10) усі клопотання і заяви учасників процесу;

11) докладний зміст записаних від першої особи показань обвинуваченого (підозрюваного), потерпілого, свідків, пояснень спеціалістів, відповідей експерта на усні запитання;

12) послідовність і короткий зміст судових дебатів;

13) короткий зміст останнього слова обвинуваченого;

14) відомості про проголошення судового рішення та роз'яснення порядку і строку його оскарження, роз'яснення права та строку на ознайомлення з протоколом судового засідання, подачу на нього зауважень;

15) час закінчення судового засідання у кримінальному провадженні.

4. Протокол судового засідання повинен бути виготовлений не пізніше семи діб з дня закінчення судового розгляду кримінального провадження.

5. Протокол судового засідання підписують головуючий і секретар судового засідання.

6. У разі необхідності строк для виготовлення та підписання протоколу судового засідання може бути продовжено головуючим, але не більше ніж на чотирнадцять діб після закінчення судового засідання.

7. Про виготовлення й підписання протоколу судового засідання повідомляються учасники судового розгляду.

8. Сторони мають право знайомитися з протоколом судового засідання і протягом трьох діб після повідомлення про виготовлення протоколу або після закінчення строку на його виготовлення подавати свої письмові зауваження з приводу допущеної неправильності або неповноти протоколу».

Окрім того, вважаємо за доцільним доповнити діючий КПК України доповнити статтю 107-2 «Розгляд зауважень на протокол судового засідання» такого змісту:

«1. Зауваження на протокол розглядаються: якщо кримінальне провадження розглядалося суддею одноособово – головуючим; якщо кримінальне провадження розглядалося колегіально – цим складом суду чи більшістю цього складу.

2. Суд розглядає зауваження на протокол судового засідання і в разі згоди із зауваженнями посвідчує їх правильність.

3. У разі незгоди головуючого з поданими зауваженнями вони розглядаються в судовому засіданні з повідомленням сторін про час і місце його проведення. Їх неявка в судовому засіданні не перешкоджає розгляду зауважень. При розгляді зауважень може відтворюватися технічний запис процесу. Розглянувши зауваження, суд за наявності до того підстав посвідчує правильність зауважень або відхиляє їх.

4. У разі пропуску строку подання зауважень і відсутності підстав для його поновлення суд залишає їх без розгляду і приєднує до матеріалів кримінального провадження».

3) З метою усунення протиріч і прогалин в кримінальному процесуальному законодавстві ми пропонуємо:

- доповнити статтю 396 КПК України частиною 7-ою наступного змісту: «вимоги до апеляційної скарги на рішення слідчого судді встановлюються цією статтею»;

- у частині 1 статті 399 КПК України слова «вирок чи ухвалу суду першої інстанції» слід замінити словами «рішення суду першої інстанції або слідчого судді»;

- доповнити пунктом 5 частину 3 статті 399 КПК України такого змісту: «апеляційна скарга подана на ухвалу слідчого судді, яка не підлягає оскарженню»;

- статтю 422 КПК України доповнити частиною 3 такого змісту: «порядок

апеляційного розгляду за апеляційною скаргою на ухвалу слідчого судді має відповідати вимогам статей 405, 406 КПК України».

На підставі вищезазначеного можна зробити такі **висновки**: 1) на ефективність здійснення апеляційного провадження впливають велика кількість чинників (соціологічно-правові, соціально психологічні, організаційні (перевантаженість суддів, неуплектованість штатів), процедурні (тяганина з розглядом поданої апеляції), тощо; 2) вдосконалення здійснення апеляційного провадження – діяльність компетентних органів держави, спрямованих на покращення чинного законодавства у відповідності з розвитком правовідносин та напрацювання оптимальних рішень та способів для досягнення кращого результату здійснення апеляційного провадження з метою підвищення його ефективності; 3) існують нормативно-правові та організаційні напрями вдосконалення здійснення апеляційного провадження; 4) нормативно-правові напрями вдосконалення здійснення апеляційного провадження спрямовані на покращення чинного Кримінального процесуального законодавства та відомчих НПА шляхом внесення змін до них, що стосуються підвищення ефективності здійснення апеляційного провадження у кримінальному судочинстві; 5) організаційні напрями вдосконалення здійснення апеляційного провадження спрямовані на напрацювання оптимальних рішень та способів для досягнення кращого результату здійснення апеляційного провадження; 6) з метою підвищення ефективності здійснення апеляційного провадження у кримінальному судочинстві необхідно в першу чергу внести зміни до КПК України, які стосуються меж апеляційного розгляду та порядку здійснення апеляційного провадження.

Бібліографічні посилання

1. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції 2002–2012 рр. за даними судової статистики, підготовлений Управлінням узагальнення судової практики та аналітичної роботи з питань застосування законодавства Верховного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.scourt.gov.ua.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь, 2004. – 1440 с.
3. Словник української мови : в 11 томах. – 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>.
4. Словник синонімів української мови : В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К. : Наук, думка, 2001. - Т. 2. : 0-Я.-2001. – 960 с.

Надійшла до редакції 22.02.2018

SUMMARY

Kulyanda M.I. Areas of improvement of appeal proceeding in Ukraine. The work deals with research of factors influencing the efficiency of the appellate proceedings in Ukraine and the formulation of normatively legal and organizational directions for its improvement.

The author has concluded that the effectiveness of the implementation of appeal proceedings is influenced by a large number of factors (sociological, legal, social, psychological, organizational, procedural, etc.); 2) improvement of the implementation of appeal proceedings - the activities of the competent state bodies aimed at improving the current legislation in accordance with the development of legal relationships and the development of optimal solutions and methods to achieve a better outcome of the appeal proceedings in order to increase its efficiency; 3) There are regulatory and organizational directions for improving the implementation of the appeal proceedings; 4) normative-legal directions of improving the implementation of the appeal proceedings are aimed at improving the existing Criminal Procedural Law and departmental legal acts by amending them in relation to improving the efficiency of the implementation of appeal proceedings in criminal proceedings; 5) the organizational directions for improving the implementation of the appeal proceedings are aimed at developing optimal solutions and methods for achieving a better outcome of the appeal proceedings; 6) in order to increase the effectiveness of the appellate proceedings in criminal proceedings, it is necessary first of all to make changes to the CPC of Ukraine concerning the limits of the appeal procedure and the procedure for conducting an appeal proceeding.

Keywords: *appeal, appellate proceedings, Appeal Court, effectiveness of appeal proceedings, directions of improvement of appeal proceedings.*